

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת במדבר

ירושלים עיה"ק תוכב"א
תש"פ לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת", אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות
בנקודות המכירה
של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת במדבר

מפתח העניינים

עשה האלהים את האדם ישר / ספר מוסילת ישרים התחבר ברוח הקדש / עסק התורה הוא עיקר הכח במערכה נגד היצר / היצר הרע מלומד בערמימות / בואו ונחשב חשבוננו של עולם / קביעות בלימוד המוסר - הרפואה היותר גדולה כנגד היצר / הבלבול והטשטוש - הסכנה הגדולה לאדם / הדור שלנו הוא זמן של טשטוש ובלבול

מפתח חידושי תורה

- א. בענין בשלשה דברים ניתנה תורה במדבר באש ובמים..... יט
ב. בענין שלא פדו בהמות הליום את בכורי בהמה טהורה של ישראל..... כה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

עשה האלֵהים את האדם ישר

בעזרת ה' יתברך נתבונן בעניני הפרשה, פרשת במדבר, אך קודם לכן נקדים הקדמה חשובה ויסודית, שנוגעת לכל עניני עבודת ה' שלנו.

היום כ"ו באייר היה כידוע יום ההלולא של בעל המסילת ישרים רבינו הרמח"ל זצ"ל, רבי משה חיים לוצאטו, שהיה איש אלהים קדוש ונורא. הוא נפטר בשנת תק"א.

הספר שלו, מסילת ישרים, הרבה הרבה מלמד אותנו. מכל אות ומכל תג, אפשר ללמוד ארחות חיים ומוסר, וראה בשער הספר שכתוב "ספר מסילת ישרים כולל כל עניני מוסר ויראת ה'", וכבר בשם הספר יש מה לעיין וללמוד. מה יש ללמוד משם הספר? - הרי שם הספר הוא 'מסילת ישרים', מסילה לישרים. הרבה בדקתי וחפשתי בספר מסילת ישרים איפה נמצאים אלו ה'ישרים', וכמעט שלא מצאתי. בכל הספר כולו 'הישרים' נזכרים כבדרך אגב, פעמיים בלבד (בפרק י"ט ובפרק כ"ב). אם כן מה הוא שנקרא שם הספר 'מסילת ישרים', אם כמעט ולא מדברים על אלו הישרים!?

אך הביאור בזה הוא, כי הספר מסילת ישרים בנוי על שלשה חלקים ושלושה גדרים שיש בעבודת ה'. האחד הוא 'צדיק', השני הוא 'חסיד', והשלישי הוא 'קדוש'. הצדיק הוא זה שמקיים את המצוות כגדריהן ממש, וכל מה שכתוב הוא מקיים בלי להחסיר אף פרט ובלי לדלג על כל ענין במצווה. יש דרגה גבוהה ממנה, דרגת החסידות, ובעצם הספר הזה, מסילת ישרים, הוא ספרן של חסידים, וכמו שהמחבר פותח את ספרו 'סוד החסידות ושורש העבודה התמימה'. מי הוא החסיד? - כבר אמרו רבותינו בספר הזהר הקדוש (ח"ב דק"ד ע"ב, וח"ג דכ"ב ע"ב ודרפ"א ע"א, ובתיקוני זהר ד"א ע"ב) 'איזה הוא חסיד - המתחסד עם קונו'. כלומר, החסיד לא די לו בקיום מצוות התורה כפרטיהן כמו שכתוב בתורה, אלא החסיד תמיד מרחיב ומוסיף בעבודת ה' יתברך יותר ויותר הן ממה שהוא לומד והן ממה שהוא מבין מדעתו.

א. את הספר מסילת ישרים הדפיס הרמח"ל באמסטרדם בשנת ת"ק, שבע שנים לפני פטירתו. לאחר הדפסת הספר עלה לארץ ישראל יחד עם אשתו ושני ילדיו, ובערב כניסתו לארץ ישראל, כשהיה בעכו, נפטר ממגפה שהיתה אז, יחד עם משפחתו.

וכבר העירו על אותו מלאך ה' צבאות, ששמו היה משה, ושם אשתו ציפורה, ושני בנים היו לו, ונסתלק לחיי הנצח בכניסה לארץ ישראל בעיר עכו, שלא ברור אם היא ארץ ישראל (עיין תוספות ורמב"ן גיטין ב' א'). גם מקום קבורתו לא ידוע אלא שמקובל שזה בטבריה. יש בזה רמיזה עמוקה, שכל אחד מבין ומשכיל, ויש בה כדי לעורר את הלבבות.

וכך מגדיר הרמח"ל (פרק י"ח) את החסידות, במילים בודדות, כפי שרק הוא יכל לעשות: **כלל החסידות, מה היא ההגדרה של החסיד האמיתי - הרחבת קיום כל המצוות בכל הצדדים והתנאים שראוי ושאפשר.**

וכבר אמרו בעלי המוסר (ושורש הדברים במסילת ישרים שם), שהחילוק בין הצדיק לבין החסיד הוא כמו החילוק שיש בין בן לעבד. העבד עושה כל מה שאומרים לו בנאמנות. אם אומרים לו לעשות כך - עושה, לעשות אחרת - עושה. את הכל הוא עושה כמו שצריך, בלא להתרשל ובלא להתעצל. אבל כדי שהוא יעשה, הוא צריך לשמוע את ההוראה ואת הציווי. הבן לעומתו יעשה את הנחת רוח לאבא שלו גם אם הוא לא ישמע הוראה מפורשת מהאבא שלו, אלא די לו באיזו רמיזה בעלמא בכדי שיתאמץ לעשות.

לדוגמא, אם ביום חורפי גשום וקר יחזור בעל הבית לביתו כשהוא רועד מקור, ויאמר בקול 'קר לי'. העבד מה יגיד? - 'נכון מאד, באמת קר. אמרו שיהיה קר היום'... הבן לעומתו כשישמע את אביו אומר שקר לו, מיד ירוץ ויסגור את החלון, ואחר כך ידליק תנור ויביא לו כוס תה חם, ואחר כך אם זה לא מספיק יכסה אותו גם בסוודר ויביא לו גם כן שמיכה... האבא ביקש את כל זה? הוא ביקש משהו? לא. אבל היות והאבא אמר שקר לו, הבן מדעתו מבין מה מונח בדיבור הזה, ומיד יעשה את כל האופנים וכל ההשתדלות כדי שלאבא שלו יהיה חם ונעים, גם אם לא יצווה אותו דבר.

הדרגה השלישית הוא ה'קדוש', שהוא כבר איש בעל השגות, בעל רוח הקדש וגילוי אליהו, שמוגיע לדרגות הכי גבוהות של תחיית המתים. וכמו שכותב הרמח"ל (פרק כ"ו) שבמדת הקדושה אדם יכול להיות דבוק בקונו ולהגיע למדרגות הכי נשגבות להיות מושך משך החיים מחי העולמים יתברך שמו, וכמו שאמרו בגמרא (עבודה זרה י'): 'ידענא דזוטי דאית בכו מוחיה מתים'. והדרגה הזו תחילתה השתדלות וסופה מתנה, האדם בהתחלה מתייגע ועמל, אבל בסוף כשישירו מעשיו בעיני הבורא הוא נותן לו את ההשגות האלו בגדר מתנה.

אלו שלשת הדרגות, צדיק חסיד וקדוש. ולעניות דעתי במדרגת הקדושה מגיעה הישרות. שהרי הגמרא אומרת במסכת עבודה זרה (כ"ה א'), על אותו אחד שנראה שלא נחטא לאמת אם נאמר שהוא היה איש היותר עקום בבריאה, המשוקץ והמתועב שלא היה כמוהו, בלעם הרשע. כל מילת גנאי שתגיד על בלעם היא מתאימה לו, ועוד יישאר בידך עודף גדול... אותו רשע מתועב יש לו בקשה שאותה הוא מבקש ומאחל לעצמו. מהי הבקשה? - 'תמות נפשי מות ישרים' (במדבר כג, ז). מי הם אלו הישרים? - אומרת הגמרא: אברהם יצחק ויעקב. בלעם ביקש לעצמו מיתה כמו של האבות הקדושים.

ומה היתה התשובה לבלעם? - מי שחי כמו בלעם ימות וייקבר כמו בלעם. אין דבר כזה

שתוכל לחיות עם כל התועבות וכל הקלקולים ואחרי זה תמות כמו הישרים. רק מי שחי להבדיל כמו הישרים, כמו האבות הקדושים, הוא שיכול לבקש לעצמו מיתת ישרים.

כאן ראינו מה ההגדרה של הישרים, ומי הם אלו שזוכים בתואר הזה. אבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב. והוא כמו שביארנו, שהישר הוא מי שדבוק בקונו כמו האבות הקדושים שהיו בעלי נבואה ודבוקים בבורא בתכלית הדבקות. ומי שהוא קדוש ובעל השגה, מגיע למדרגות רוח הקדש ונביאות ונהיה דבוק בקונו, כמו האבות הקדושים, וכמו שכתב רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן קפ"ה): "ולמה אהב הקב"ה את האבות - מפני שכל היום וכל הלילה לא היה ליבם פונה מלהרהר אחר חפצי שמים, כי היו כל כ"ד שעות בסדר אחד, שלא היה להם נאי מחפצי שמים אפילו בחלום".

זהו ההסבר למה ששאלנו היכן בספר 'מסילת ישרים' נמצאים הישרים, כי הישרים זה הפועל היוצא מן הספר. מי שיקח את הספר מסילת ישרים ויתנהג הלכה למעשה כפי שהוא כותב מדרך ומלמד, אם יתחיל בתורה מביאה לידי זהירות, וזהירות מביאה לידי זריזות וכן הלאה, יגיע למדרגת הצדיק, ואחר כך יתעלה למדרגת החסידות, ואחר כך יגיע למדרגת הקדושה, ואז הוא אכן יהיה ישר. דבוק בקונו כמו האבות הקדושים.

והוא מה שביקש בורא עולם, 'עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים' (קהלת ז, כט). בורא עולם ברא אותנו על מנת שנהיה ישרים, דבוקים בבורא יתברך. ולכן השם שלנו **ישראל** 'ישר - אל'. אנו צריכים להיות ישרים ומכוונים ישר אל הבורא. אלא שהרבה פעמים אדם עושה חשבונות רבים, 'נכון שבורא עולם ציווה כך וכך, אבל אני נראה לי אחרת'. וכך הוא מתעקם והולך ומפסיד את המעלה של הישר.

שמעתי מספרים על האדמו"ר מקוצק זצ"ל, שלעת זקנתו נפגש עם מישהו שהיה לומד אתו יחד בתלמוד תורה. פנה אותו אחד אל האדמו"ר ואמר לו, 'מנדל'ה, בוא תראה מה ביני לביניך'. אף על פי שכבר נהיה מנדל'ה הזה לאדמו"ר מפורסם ואיש אלהים נורא, היה האיש קורא לו כמו שקראו לו בעת ילדותו. 'מנדל'ה, אתה יצאת מנהיג בישראל ומנהיג עדה מכובדת, ואני מה יצא ממני? יצאתי אדם פשוט'. אמר לו האדמו"ר, לא, אני יצאתי אדם פשוט, ואתה יצאת אדם עקום...

פשוט פירושו ישר, כמו שאמרו (כלים פ"ב מ"א) 'פשוטי כלי עץ אין מקבלין טומאה'. אבל בכלל לא פשוט להיות פשוט... כדי להגיע למדרגה הזו של הישרות, הרבה עבודה צריך, ורק אם אדם עובד את הקב"ה בנאמנות כמו שצריך, הוא נהיה ישר. אבל אם אדם סוטה מדרך הישרות, ואת מה שקל לו לעשות או שהוא מבין הוא עושה, ומה שלא נראה לו הוא מתעלם מזה, בזה הוא מתרחק מהדרך הישרה, ומפסיד את המעלה העיקרית והמבוקשת של האדם, להיות ישר.

ספר מסילת ישרים התחבר ברוח הקדש

אלו שלשת הדרגות שיש בעבודת ה' כפי שמסדר אותם המסילת ישרים. יש קבלה בידינו (נתיבות אור שבסוף ספר אור ישראל) שאמר רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל לתלמידו רבי זונדל, שאף על פי שבכל ספרי המוסר צריכים ללמוד, ואדם צריך לטעום ולראות מכל הספרים, מכל מקום ספר מסילת ישרים הוא יהיה מנהלך. הוא זה שעל פיו תתנהל ותתנהג, והוא ידריך אותך על כל צעד ושעל. ובאמת מי שלומד בספר הזה כסדר ומשתדל להתנהג כמו שכותב שם המחבר, רואה פרי טוב בעמלו בעבודת ה' יתברך.

בשער הספר כתוב 'ספר מסילת ישרים, כולל כל עניני מוסר ויראת ה'". אין ספק שמילים אלו כתב המחבר הרמח"ל ז"ל בעצמו, ויש כאן הערה עצומה ונפלאה, שאני מתעורר בה מחדש בכל פעם. איך כותב המחבר כולל כל עניני מוסר ויראת ה'? האם באמת את כל עניני המוסר וכל עניני עבודת ה' יש בספר הזה? אולי יש עוד ענינים שאין כאן? איך אפשר להעיד ולקבוע שכל עניני המוסר נמצאים בספר הזה?

אך שמעתי מרב גדול בישראל בשם הסבא מקלם זצ"ל, שהוא אמר שיש לו ראייה שהחיבור הזה, מסילת ישרים, התחבר ברוח הקדש. קודם כל, הרי הרמח"ל זצ"ל כותב עצה והדרכה ואופנים איך להשיג ולהגיע לדרגת רוח הקדש, ומי שאין לו רוח הקדש, איך יוכל לכתוב עצות איך להגיע למדרגה הזו? אלא על כרחך שגם הוא הגיע למדרגת רוח הקדש וחיבר את החיבור הזה ברוח הקדש. וכמו שהוא עצמו כותב (פרק ג) על גן המבוכה, שיש גן שהוא מבוך גדול ומי שלא הגיע לאמצעו תועה הרבה בגן הזה, ורק מי שהגיע לאמצעו יכול לתת עצות לאחרים. רק אלו שמושלים ביצרים יכולים לתת לאחרים עצות איך להתגבר על היצר, כמו רבותינו האמיתיים, חכמי התלמוד וכיוצא בהם, שהם עברו את גן המבוכה ולכן הם יכולים לתת את העצה הנכונה והישרה איך להתמודד עם היצר.

זו הראייה היותר קטנה, אבל הראייה היותר גדולה היא, שכל הרגשה והרגש בענין של מוסר ויראת ה' וכל חידוש שאדם מחדש בעבודת ה' יתברך, כאשר יתבונן האדם הוא ימצא אותו בספר מסילת ישרים, או במפורש בדברים שלו, או רמוז בחיבורו, או טמון בין השיטים. וזו הוכחה נוספת שהחיבור הזה התחבר ברוח הקדש.

כך אמר הסבא מקלם. ואם כן הוא, מובן היטב מה שרומז הרמח"ל בשער הספר שהחיבור הזה כולל כל עניני מוסר ויראת ה'. מפני שכדברי הסבא מקלם, באמת כל הרגש וכל חידוש כבר כלול בספר הזה בהיותו נכתב על פי רוח הקדש. וזהו דבר הפלא ופלא, ואני לא מכיר עוד ספר שיש בו כזה לשון שכולל כל עניני מוסר ויראת ה'.

ואם כן הוא, מה טוב ומה נעים שזכינו לספר היקר הזה, וכמה צריכים אנו לקבוע לימוד

בספר הזה שמחנך ומדריך אותנו איך להתמודד עם היצר הרע ועם פיתוייו, שכמו שמגדיר אותה המסילת ישירים (פרק ב) הוא איש מלחמה הוא ומלומד בערמומית.

עסק התורה הוא עיקר הכח במערכה נגד היצר

ותחילת הכל - תורה מביאה לידי זהירות. הרמח"ל אומר משל (פרק ה). מעשה באחד שלמד את חכמת הרפואה. חכמת הרפואה היא חכמה הצריכה לימוד הרבה, ואין לומדים אותה ביום אחד, אלא צריכים לזה הרבה טורח ויגיעה, ואחרי זה צריך הרבה להתנסות בזה עד שמתמחה במלאכה. ומעשה באחד שיגע וטרח ולמד את חכמת הרפואה והתמחה בה, עד שנהיה רופא טוב. היתה לו קליניקה גדולה והיו באים אליו הרבה פציינטים שימצא מזור לחליים. ויהי היום והנה הגיע לרופא הזה מאן דהו ואמר לו, 'אדוני הרופא, לא עליכם, אני לא מרגיש טוב'. שואל אותו הרופא, 'מה אתה מרגיש?' עונה לו החולה, 'אני לא מרגיש. לא יודע, אבל באופן כללי אני מרגיש לא טוב. לא יודע למה ומה קרה'.

בדק אותו הרופא המומחה, עד שגמר את הבדיקה ואמר לחולה, 'ברוך ה', זיהינו מה יש לך, ויש גם רפואה לחולי שלך. תקח סירופ זה וזה וכדורים אלו ואלו ובעזרת ה' זה יביא לך רפואה ותשוב להיות בריא כאחד האדם'. והנה - הפתעה. פונה החולה הזה ואומר לרופא הוותיק, 'אדוני הרופא, לא מקובל עלי מה שאתה אומר. אתה אומר לקחת כדורים? אני לא מוכן. אני אומר זריקות. אתה אמרת לקחת סירופ? - אני אומר משחה'.

דבר כזה לא שמענו מימינו. אדם שמעולם לא עסק במלאכת הרפואה ואין לו כל ידיעה בחכמה הזו, לא ברפואת אדם ולא ברפואת בהמה, חולק על הרופא ואומר לו לא נראה לי כמוך, לא מסתבר לי כמו שאתה אומר, ואני חושב שאני צריך לקחת רפואות אחרות. מה אפשר לעשות עם חולה שכזה? - כלום. מנסים להסביר לו עוד פעם, תשמע, יש כאן אנשים שמבינים יותר ממך, ששנים על גבי שנים התמחו ברפואה והם רוצים את טובתך, ואתה צריך לשמוע להם. אבל הוא מתעקש ואומר, לא, אני רוצה לעשות מה שאני מבין, אומרים לו, בסדר, תעשה מה שתרצה. מה יכולים לעשות!?

עשה החולה מה שרצה, ולקח מה שלקח. ומה היה בסוף? שרו שיר. לקחו אותו לגניזה, ושרו לו בדרך 'יושב בסתר עליון'... אם החולה לא מבין שעליו לשמוע לקול המומחה, הרופא שיש לו ידיעה ונסיון ברפואה, וחושב שהוא יכול לעשות מה שהוא מבין ומה שהוא רוצה, אין לו להתפלא על שאחר כך החולי מתגבר ומחמיר עד שהולך לבית עולמו.

אומר המסילת ישירים (פרק חמישי): המשל הזה הוא הבסיס לעבודת ה' יתברך. בורא עולם יתברך שמו בא ומודיע קבל עם ועולם ומפרסם לכולם, שמעו בני, אני בראתי חולי בעולם, חולי קשה, שלפעמים הוא מדבק, ולפעמים הוא גם קטלני בר מינו. מה זה החולי

הזה? - היצר הרע. ואני, אומר הקב"ה, כשבראתי את החולי הזה, בראתי לו גם כן רפואה מזור ותעלה, שאם תקח אותו תהיה בריא. מהי הרפואה? - התורה הקדושה. כמו שאמרו רבותינו (קדושין ל:), אמר הקב"ה בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין. ולית לך מילה לתברא ליצרא בישא אלא אורייתא', כמו שאמרו בזוהר הקדוש (בראשית דף רב). אין דבר שיש בכוחו לנתון לשבור ולחסל את היצר הרע כמו התורה הקדושה. אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש. אם אבן הוא נמוח, ואם ברזל הוא מתפוצץ (קדושין שם).

מכריז הקב"ה ואומר, דע לך בני, אני בראתי את החולי הזה, ואני שבראתי אותו, אומר לך שיש לו רק רפואה אחת ויחידה, היא התורה. אם אתה לוקח את הרפואה הזו ומתקשר לתורה הקדושה, בזה יש לך את הכח ואת היכולת להתגבר על היצר, שתהיה ידך על העליונה. אבל אם אדם מחפש לו תחליפים, ואומר לעצמו, לא נראה לי כל כך הרפואה הזו ואני חושב שאשתמש לחולי הזה ברפואה אחרת, אז שיהיה ברור: כמו במשל החולה והרופא ברור ופשוט שסוף החולה הזה לאבדון, כך גם בענייננו. אם אתה עוזב את התורה שהקב"ה מעיד עליה שהיא הרפואה ליצר ואתה מחפש תחליפים אחרים, אתה עתיד לפול. אתה עלול לשקוע יותר ויותר בתאוות ולהלכד בפיתויי היצר, ואז החולי יחמיר יותר ויותר.

הוא מה שאנחנו אומרים בכל יום ויום בקריאת שמע, וסרתם ועבדתם אלהים אחרים. ומפרש רש"י בשם רבותינו (דברים יא, טז): כיוון שאדם פורש מן התורה, הולך ומדבק בעבודה זרה. אם 'וסרתם', אם אדם סר מן התורה, הוא אומר שיש לו את הדרך שלו להתמודד עם היצר הרע, שהוא חזק וחכם וידע להתמודד אתו גם בלי עצת רבותינו ובלי התורה, אם כך הוא עושה - מיד 'ועבדתם אלהים אחרים'. מיד מתחילה הירידה, עד שהוא יכול להגיע למצב הזה שיהיה חלילה דבוק בעבודה זרה.

ולכן היצר מקדש מלחמה בכל כחו, שהאדם יהיה מנותק מתורה. בספר חובת הלבבות הוא אומר, דע לך שהמלחמה עם היצר היא מלחמה קשה. היא קשה הן מפני שהיא מלחמה תדירית, ללא הפוגה, והן מצד המהות שלה, שהיא באמת קשה. הרי לכן קורא לזה החובת הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ה') 'המלחמה הגדולה', זו היא המלחמה בה"א הידיעה. ואיך אפשר לנצח את המערכה הזו?!

אומר החובת הלבבות, לו יצויר שיש מלחמה בין שתי אומות, מלחמת חרמה. יש ביניהם מלחמה ארוכה ועקובה מדם, שנמשכת יום ולילה, ואין לאף צד הישג בשדה הקרב. איך בכל זאת אפשר להכריע את המערכה? יש אפשרות כזו. אם אומה אחת תצליח לפגוע ולאבד את מחסני הנשק של האומה השניה, תוכרע המלחמה. אפילו שישארו כל הלוחמים וכל החיילים, אבל בו ברגע שלקחו מהם ואבדו מהם את כל הנשק, הם אבדו את כל הערך שלהם ואין להם עוד סיבה להלחם. במה הם יילחמו אם אין להם נשק?!

כך, אומר החובת הלבבות, תוכרע המערכה הגדולה, המלחמה שיש בין האדם לבין היצר. אם חס ושלום האדם מפסיד את הנשק הגדול שלו שהוא עסק התורה, הרי הוכרעה המלחמה. גם אם נראה לאדם שהוא חי והוא פורח וזורח, זה הכל למראית עין. ברגע שהיצר הצליח לנתק את האדם מן התורה, אזי וסרתם - ועבדתם אלהים אחרים. האדם נפול שדוד תחת היצר. ולעומת זה, כל כמה שהאדם מתאמץ ומתגבר בכל כוחותיו יותר ויותר בלימוד התורה, הרי הוא המנצח, כיון שזה הנשק הגדול לשבר את מלתעות הרשע, ולהכניע את היצר הרע, האיש הנלחם והמלומד בערמומית.

היצר הרע מלומד בערמומיות

המלומד בערמומיות, כותב המסילת ישרים. כלומר, היצר הרע לא מגיע אל האדם בסגנון ישיר ומפיל אותו, אלא הוא בא בכל מיני תחבולות, ובערמה הוא לוקח את האדם לאן שהוא רוצה. ראיתי לפני הרבה שנים בספר מוסר, מעשה יקר על אחד מגדולי הרבנים שהיו כאן בירושלים, וכמדומני שמו היה רבי בן ציון אלפס. הוא היה פיקח גדול, ותמיד היו לומדים ממנו עצות והנהגות טובות.

הוא סיפר סיפור על עצמו. פעם אחת אחרי תפילת שחרית, סיפר רבי בנציון, קראתי למישהו ובקשתי ממנו, בא ותשב אתי יחד כמה דקות, ואתן לך על זה תשלום מכובד. שאל אותו האיש, על מה? מה אתה צריך ממנו? אמר לו, אני רוצה לספר לשון הרע על ראובן, אבל אם אין מי ששומע את הלשון הרע הזה, אין בזה שום תענוג... כדי שזה יהיה טעים, צריך שיהיה מי שיקשיב. לכן, בוא ואשכור אותך בכסף מלא, אתה לא צריך לעשות שום דבר, ואפילו לא לנענע בראש.. רק תקשיב למה שאני מספר כמה דקות, ואחר כך תקבל את שכרך משלם.

אמר לי אותו האיש, סיפר רבי בנציון, חס ושלום! רחמנא ליצלן מכאלו רעיונות. וכי אני אעמוד עכשיו ואשמע לשון הרע ואאבד את חיי העולם הבא שלי בשביל קצת כסף? לא יהא כזאת. לא הסכים האיש והלך.

ב. פעם באו וספרו לו על איזו המצאה חדשה שפיתחו, והתפעלו לפניו, תראה כבוד הרב כמה המדע מתפתח, ותראה איזה המצאות שהם ממצויים.

אמר להם רבי בנציון, ככה אתם אומרים? אז בואו ואגלה לכם גם כן סוד.. יש לי מכונה, שאם אתם שמים בצד אחד שלה עשבים, יצא לכם בצד השני חלב. השומעים התפלאו והתפעלו, מה אתה אומר! מה זו המכונה הזו? אתה המצאת אותה לבד?! אמר להם, אני אגיד לכם איזו מכונה היא זו: פרה... בצד אחד נכנס עשבים, ובצד השני יוצא חלב. זו לא המצאה גדולה? זו לא חכמה גדולה? אתם מתפעלים מהמדע שפיתח איזה פיתוח, אפילו היום עם כל המדע, הם לא יוכלו לעשות פרה אחת...

המשיך רבי בניציון וסיפר, לא עברו ימים רבים, וראיתי את אותו אחד שהוא עומד באמצע בית הכנסת אחר תפילת שחרית, כשהוא מקהיל קהילות ברבים ומדבר לשון הרע כשהוא עטור בטלית ותפילין. נגשתי אליו ושאלתי אותו, כבודו, תורה היא וללמוד אני צריך... לפני כמה ימים הצעתי לך רק לשמוע קצת לשון הרע, ועוד בתמורה לתשלום, ואתה מיאנת בתוקף גדול, והנה עכשיו אני רואה אותך עומד עם טלית ותפילין, ואולי היה זה רש"י ורבינו תם וגם שימושא רבא ביחד... ואתה עומד באמצע בית הכנסת, ולא עם אדם אחד אלא עם חבורה שלימה, ומדבר לשון הרע, ועוד בחינם? מאי שנא? מה קרה פתאום?! כמובן שאותו אחד לא היה לו מה להשיב ואת פניו כסתה כלימה.

אמר רבי בניציון אלפס, מה באמת השתנה? מה הביאור בזה? רק ההסבר הוא, כי כשאני הצעתי לו בוא ותשמע קצת לשון הרע ותקבל כסף, הוא ראה בעליל לנגד עיניו את היצר הרע. כיוון שכך, הוא לא הסכים לשמוע. אבל בפעם השנייה, כשהוא עצמו דיבר לשון הרע, וכי הוא נעמד והתחיל לדבר לשון הרע? - לא. הוא הקהיל חבורה שלימה ואמר להם, בואו ותשמעו חידוש נפלא שיש לי בפרשה. ובאמת אמר שם כמה דברי תורה. אחר כך, כבר ירד דרגה, והתחיל לדבר דברי חולין על טהרת הקדש.. וכך ירד מדרגה לדרגה עד שלבסוף הגיע ללשון הרע. כך הטעה אותו היצר. הוא לא בא אליו להדיא, בוא ותדבר לשון הרע ותאבד את חיי הנצח שלך, אלא הוא בא אליו בתחבולה, עטוף בעטיפה יפה, בוא ותדבר דברי תורה, ואחר כך גרר אותו לקומה מתחת לזה, ועוד קומה למטה מזה, עד שבא לידי לשון הרע.

כך היא דרכו של היצר, שהוא לא בא לאדם באופן ישיר ואומר לו בוא ועבור על דברי אלהים חיים, אלא הוא מגיע אליו בתחבולות ובערמוניות, מספר לו כל מיני סיפורים ומכניס לו כל מיני דמיונות, עד שמביא אותו לידי החטא.

בואו ונחשב חשבוננו של עולם

לכן העצה הגדולה במלחמה מול היצר, היא להתאמץ ולהתחזק בלימוד התורה, ובייחוד בספרי מוסר ויראה. העצה הזו היא עצה בדוקה שהוכיחה את עצמה. הרמח"ל כתב מאמר 'דרך עץ החיים' שהוא מאמר עמוק מאד שנדפס בסוף הספר מסילת ישרים, ושם הוא כותב את הדברים הבאים: **אמרו רבותינו במסכת בבא בתרא** (דף עה:) **על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, מי הם אלו המושלים ומה פירוש בואו חשבון?** - **אלו המושלים ביצרם.** מושל הוא זה שמושל ביצרו, כמו שאמרו רבותינו (אבות ד, א) **'איזהו גיבור הכובש את יצרו'**,

ג. וכבר אמרו בעלי המוסר, **'איזהו גיבור הכובש את יצרו'** הכוונה היא את יצרו שלו, ולא את יצרו של חברו... יש אחד שתמיד יודע לתת עצות לשני, איך תתמודד עם היצר, איך תוכל לכבוש אותו ואיך תוכל להזהר מפניו. ומה אתך?! - הגיבור הוא מי שכבש את יצרו שלו..

מי שמושל ומנהיג את היצר, ולא להיפך שחלילה היצר מוביל את האדם. בואו חשבון - בואו ונחשב חשבוננו של עולם. אומר הרמח"ל דבר נורא: מי שאינו מושל ביצרו לא ישים עצמו לזה לעולם. מי שלא הגיע למציאות הזו של משילה ביצר, אין סיכוי שיעשה חשבון הנפש ושיחשב חשבוננו של עולם. מבחינתו הכל בסדר, והוא לא מעלה על לב את אחריתו. אך המושלים ביצרם הם יעשו את הדבר הזה והם ילמדו לאחרים לעשות אותו. הם יעשו לעצמם את חשבון הנפש, והם גם ישפיעו על אחרים וילמדו את שאר העם איך לחשב את חשבוננו של עולם, שידע האדם מה חובתו בעולמו.

איזה חשבון? אומר הרמח"ל: הלא האדם רוב שנות ימיו עומד לחשוב חשבונות עסקיו. תתבונן ותראה שכמעט אין יום שהאדם לא עושה בו חשבונות. איזה חשבונות? - חשבונות עסקיו עסקי חיי שעה. מה יש בחשבונות האלו? הבלי העולם הזה. כמה ירוויח, כמה ירוויח, איך ירוויח עוד, וכיוצא בזה. על זה האדם חושב. שואל הרמח"ל זצ"ל: ולמה לא ישים אל לבו אפילו שעה אחת גם לזאת, לחשוב מחשבות ממש?! הרי ממילא אתה מחשב כל יום מחשבות וחשבונות, אז נכון, אתה אומר שאתה צריך לחשב חשבונות בשביל המסחר שלך, בשביל הפרנסה שלך. בסדר, אבל למה לא תוסיף עוד מחשבה של שעה אחת, בחשבון אמיתי על חיי הנצח שלך?

ומה צריך להיות חשבוננו של עולם, מה יחשוב אדם בשעה שמקיים חשבוננו של עולם? - **יחשוב מהו האדם.** אדם חשב פעם מי הוא? ממה הוא עשוי? מה המציאות שלו? אם יחקור על עצמו, יתחוויר אצלו שהוא מורכב משני חלקים. החלק הרוחני, נשמה החצובה מתחת כסא הכבוד ואשר קדושה יותר מקדושת המלאכים (נפש החיים שער ראשון פרק י'), ויחד אתה יש את החלק הגשמי, הגוף העפרי והחומרי, שכל ענינו גשמיות זה העולם. מהתרכובת הזו מורכב האדם.

ואם כך הוא שמזו השותפות מורכב האדם, פשוט שכל בר דעת אשר מח בקדקדו יודה שכמו שכאשר יש עסק בין שני שותפים, בכל תחום שיהיה, כל אחד מהשותפים מקבל חצי מהרווחים בשווה, כך גם בעסק של נפשו עצמו, שמורכב משני חלקים כמו שאמרנו, צריך הוא לדאוג שתהיה חלוקה שווה ביניהם.

ביממה יש עשרים וארבע שעות, ומן הראוי היה שכל אחד יקח דף ועט ויעשה חשבון כמה שעות מתוך היממה הוא נותן לשותף הקדוש, הנשמה, וכמה שעות הוא נותן לשותף השני, לחומר ולגשמיות. הלא אם אדם יגיע לשיש ושבע שעות שהוא נותן לנשמתו, כשהוא כולל בזה את שלשת התפילות ואת חמשת ברכת המזון שיש לו בכל יום... הוא כבר יהיה שמח. יאמר לך, הנה תראה, שש ושבע שעות בכל יום אני נותן לצרכי הנשמה שלי.

וכי זהו יושר? זהו צדק ושוויון? הרי יש לך כאן שני שותפים! תן לכל אחד מהם את חלקו

בשווה! למה רוב הזמן הולך לעסקי הגוף? והלא באמת להיפך זה היה אמור להיות, שרוב הזמן תשקיע בצרכי הנשמה שהיא השותף היותר עיקרי שכל השקעה בשביל הנשמה שלך תעמוד לך לנצח נצחים, אבל לכל הפחות תן לה חצי!

זהו חשבוננו של עולם. זה הוא חשבון הנפש האמיתי, שעל האדם לחשוב מי הוא. וגם, מוסיף הרמח"ל, יחשוב למה בא לעולם. בשביל לטייל בקמבודיה הגעת לזה העולם?! ומה מבקש ממנו מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ומה יהיה סוף כל עניינו. הרי הזמן חולף, עוברת עוד שנה ועוד שנה, ובסוף מה? הרי בסוף תעזוב את כל העסקים שלך ותעמוד למשפט. 'דע שאתה עתיד ליתן דין וחשבון' (אבות ג, א), ואתה צריך להשתדל ולהתאמץ כדי שתעבור בהצלחה את הדין הזה. יש אנשים כאלו שאם אתה שואל אותם מה יהיה בסוף, הם אומרים לך אסור לחשוב על זה... למה? - כי אסור להיות במרה שחורה. אבל אדם צריך לדעת שלעצום עינים זה לא הפתרון, והוא צריך לדעת לנצל את זה שהוא עדיין בחיי חיותו ויכול לתקן את הכל אם רק ישים אל לבבו את סופו.

קביעות בלימוד המוסר - הרפואה היותר גדולה כנגד היצר

חשבון הנפש הזה, הוא מה שמלמדים אותנו לעשות כל ספרי המוסר. ואומר הרמח"ל, החשבון הזה, היא התרופה היותר גדולה וחוקה שתוכל למצוא נגד היצר. זה משפט מבהיל, שהרמח"ל קובע את זה בנחרצות, כי זו היא התרופה היותר גדולה שתוכל למצוא נגד היצר. היא קלה, אין כאן מאמץ מרובה, אין כאן הוצאה ממונית גדולה ואין בה טורח. פעולתה גדולה, הפועל הנפעל והרווחים שיוצא מלימוד המוסר וחשבון הנפש הם עצומים, ופריה רב. יעמוד אדם בכל יום לפחות שעה אחת פנוי משאר המחשבות לחשוב על זה.

ויבקש בלבבו מה עשו אבות הראשונים אבות העולם שכך חשק ה' בהם. דברנו קודם על האבות הקדושים הישרים. מה הם עשו שהקב"ה חשק בהם כל כך, כמו שאומר הפסוק (דברים י, טו) 'רק באבותיך חשק'. אין זו אהבה סתם, אלא חשק עצום ותשוקה מרובה. ומה הפעולות האלו שהם עשו שהקב"ה חשק בהם כל כך, שנוכל לעשות אותם גם כן? מה עשה משה רבינו עליו השלום, בחיר היצירה האנושית, ומה עשה דוד המלך משיח ה' וכל הגדולים אשר היו לפנינו?! תתבונן בזה, תחקור בדעתך על מה ולמה הם זכו שכל כך הקב"ה חשק בהם, כדי שתוכל ללכת גם כן בעקבותיהם.

כלל הדברים, האדם שאינו לא חושב על כל זה, קשה לו מאוד מאוד להגיע אל השלימות. ואדם החושב על זה, מי שמתעסק בספרי המוסר ונותן את לבו לדבר הזה לעיין ולבדוק, קרוב אליה מאוד. והחכמים היו הולכים הלך וחשוב תמיד ולא יפנו דעתם מזאת, ולכן הצליחו בכל מעשיהם.

זה הוא מפתח ההצלחה. כשאדם מפנה לו שעה בכל יום להתבונן ולעיין בכל זה, מה חובתו בעולמו ואיך הוא יכול למצוא חן בעיני ה' יתברך ולעשות את חפצו. כך הוא יגיע אל ההצלחה, ואז הקב"ה יאיר לו את פניו ויעלה אותו מדרגה לדרגה, כמו שראינו קודם, עד שיגיע להיותו 'ישר', ואז הוא דבק בה' יתברך והקב"ה חושק בו.

אלא מה? אדם אומר שאין לו אפשרות לעיין בזה, כי הוא טרוד ויש לו הרבה עיסוקים. אומר הרמח"ל, הממעיט לא ימעיט מלהיות לו קביעות זמן לשים אל לבו הדבר הזה אם מעט ואם הרבה. בסדר, אין לך הרבה זמן, אבל לפחות תמצא איזה זמן קטן שיהיה לך קביעות בכל יום להתבונן בזה, רבע שעה או עשרים דקות, ואז יצליח את דרכיו ואז ישכיל.

זו ההבטחה של הרמח"ל, וכאן גילינו את הנשק הגדול להלחם ביצר הרע ולנצח אותו במערכה. אין כמו לימוד התורה לנצח את היצר הרע, כמו שראינו, אבל כתוספת לזה מוכרחים גם ללימוד המוסר, שהוא מלמד את האדם איך לעשות את חשבונו של עולם. ויחד עם לימוד תורה, כל לימוד תורה, אם בגמרא, אם בהלכה, ינוצח היצר הרע, האויב הגדול של האדם, ויפול במערכה.

וכתב רבינו החפץ חיים זצ"ל בספר משנה ברורה (סימן א' אות י"ב): "וצריך האדם לקבוע לו עת ללימוד ספרי מוסר בכל יום ויום, אם מעט אם הרבה, כי הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ותבלין היצר הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל", והם דברי הגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף (שם) עש"ה.

וכבר אמר רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שהגם שבאמת נשים פטורות מתלמוד תורה, אבל מכל מקום אינם פטורות מלימוד ספרי יראה ומוסר. מדוע? - כי לימוד המוסר הוא לרפואה נגד היצר, וכי לנשים אין יצר הרע? גם להם יש יצר. ואיך יוכלו להתמודד אתו? רק עם לימוד המוסר. ורבינו החתם סופר זצ"ל הוא עצמו היה לומד עם בנותיו בספר מנורת המאור (חוט המשולש דף ק). ולכן זה חוב על כל איש אשר בשם ישראל יכונה, לפנות איזה זמן ללימוד היקר הזה. ומי שמתאמץ בדבר הזה ומחשב חשבונו של עולם, אשריו ואשרי חלקו.

הככלול והטשטוש - הסכנה הגדולה לאדם

בפרשת השבוע: וידבר ה' אל משה לאמר. ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים. כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה'.

בפרשה זו יש את הענין הזה שהתקדשו הלויים תחת הבכורות. וכך אומר ה' יתברך, כיוון שבארץ מצרים במכת בכורות שהיתה כליל פסח בשנת ב' אלפים שנת תמ"ח,

היכיתי את כל הבכורות שהיו שם אבל את בכורות ישראל הצלתי, לכן קידשתי את כל בכורות ישראל מעתה ועד עולם, מאדם ועד בהמה. אלא שלא עבר זמן רב, וכמה חודשים לאחר יציאת מצרים, הגיע י"ז בתמוז שבו עשו מה שעשו. משה רבינו יורד מן ההר ובידיו הלוחות, ואז הוא רואה את ישראל רוקדים סביב העגל ואומרים 'אלה אלהיך ישראל'. כיוון שראה כך, אמר, איך ייתכן לתת את הלוחות לאלו שאומרים על העגל 'אלה אלהיך ישראל'! - עמד ושייבר את הלוחות, והסכימה לדעתו דעת המקום, ואמר לו הקב"ה יישר כחך ששיברת (שבת פז).

אז עמד משה רבינו ואמר 'מי לה' אלי'. כל אלו שאכפת להם מכבוד שמים, יתאספו ויבואו לבער את עושי הרשע מקרב ישראל, אלו שעבדו לעגל וקראו 'אלה אלהיך ישראל'. היה זה ציווי קשה, שאמר משה רבינו (שמות לב, כז) 'שימו איש חרבו על ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובו'. זה לא קל. אם יש לו לאותו הלוי אח מאותה האם, הוא צריך להרוג אותו. ישאל אותו, למה אתה הורג אותי? הרי אני אחיך! והלוי יצטרך להשיב לו, נכון, אתה אח שלי, אבל עבדת עבודה זרה. זו משימה קשה, ושבת לוי הוא זה שקיבל את המשימה וביצע אותה על הצד היותר טוב.

ומכיוון ששבת לוי הם אלו שלא עבדו את העגל והם שנענו לקריאתו של משה רבינו ועמדו במסירות נפש לקיים את ציוויו למען כבוד ה', זכו לקדושת הבכורה. תחת הבכורים שהיו מקודשים עד אז לה' יתברך, התקדשו הלויים והם אלו שעובדים במקדש. זה מה שאומרת כאן התורה, לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור. [ושבת לוי עמד במצות אבות, ומעולם לא עבדו עבודה זרה, וכדכתב הרמב"ם ז"ל (הלכות ע"ז פ"א ה"ג)].

וכך מפרש רש"י: ואני הגה לקחתי. ואני מהיכן זכיתי בהן? - מתוך בני ישראל. על ידי הבכורות זכיתי בהם ולקחתים תמורתם, לפי שהיתה העבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו, והלויים שלא עבדו עבודת אלילים נבחרו תחתיהם.

כאן אנחנו למדים יסוד גדול. יש רגעים של בלבול ושל מבוכה. זמנים שבהם אדם נמצא במצב של לחץ וחרדה, והוא מאבד עשתונות. לרגעים הללו מחכה היצר הרע. כאשר אדם מבלבל ודעתו לא מיושבת עליו כדבעי, אז מגיע היצר הרע ותופס אותו.

כך עשה היצר הרע בזמן חטא העגל. באמצע היום הוא הביא חושך ואפלה, כמו שהביא רש"י בשם המדרש. כולם עומדים בבהלה, מה קרה שבאמצע היום יש חושך? הגיע סוף העולם?! ואז לא פחות ולא יותר, הם רואים בתוך החושך הגדול הזה משהו בוחק פורח באוויר. כולם עומדים מבוהלים ונרעשים, מה זה החושך הזה, מה זה הדבר שם שפורח באוויר, ואז לפתע הם מזהים: משה מת! זו מיטתו של משה רבינו שפורחת באוויר! פחד

פחדים. משה שגאל אותנו ממצרים, שהוציא אותנו משם ושמר עלינו והנהיג אותנו כל העת, נפטר והשאיר אותנו כך לבדנו במדבר!

אז, בשעה הקשה הזו של הבלבול ואיבוד העשתונות, הגיע היצר הרע ואמר: תעשו עגל! והם אכן חטאו בחטא העגל. כך זה. כאשר אדם מאבד את דעתו, נקל ליצר להפיל אותו. מי יכול לנצח אותו במצב כזה? מי שברגעים כאלו מתחזק שלא לאבד את הדעת, עומד איתן ולא מתפעל מכל מה שהוא רואה וממשיך הלאה. הוא אזכה.

כל השבטים התבלבלו על ידי היצר, נתפחדו ואבדו את העשתונות. אבל שבט לוי עמד בעוז ותעצומות, ולא נפל. נכון, גם שבט לוי ראה מה שראה, הוא גם ראה את מיטתו של משה רבינו פורחת באוויר, ואף על פי כן הם לא איבדו את הדעת. גם כאשר הם רואים את כל ישראל עושים את העגל ויוצאים במחולות, זה לא מעלה ולא מוריד להם, ולא משתבשת דעתם. אנחנו, אמרו בני שבט לוי, נשארים דבוקים בה', ויהי מה. ולזה הם זכו להיות משרתי ה'.

יש ימים טרופים ויש זמנים מבולבלים, שהאדם עלול לאבד בהם את העשתונות, ולזה מחכה היצר הרע ואורב לאדם להפיל אותו. בזמנים שכאלו האדם צריך להתאמץ עוד יותר מן הרגיל לעמוד איתן בעבודת ה' יתברך.

וכך כותב בספר ילקוט מאמרים (הובא בספר לקח טוב פרשת במדבר): **כל מי שדעתו אינה מתבלבלת**, כלומר, אין אצלו טשטוש ועמעום אלא הכל עומד על איתנו הטוב, בידו ראוי שיפקידו את הפקדון הקדוש של עבודת ה' במקדש. אחד כזה שנבחן ויצא איתן וחזק בלא בלבול מוחין ובלא הטשטוש והנטיה אחר העין הרואה אלא אחרי השכל הישר, עליו אומר הבורא אתה ראוי להיות המשרת בביתי, ובידך אני מפקיד את העבודה בבית המקדש.

אותו דבר שהיה בזמן הזה של חטא העגל, חזר על עצמו לאחר כמה שנים. היכן? - בזמן פינחס. מגיע ראש ונשיא שבט שמעון, זמרי, ועושה מה שעושה עם המדינית. מה קורה עם העם? **'והמה בוכים'** (במדבר כה, ו). הם נמצאים במצב של איבוד עשתונות ובוכים. קם פינחס בן אלעזר קנאי בן קנאי וזועק, מה עם כבוד ה'? וכי יעשה המתועב הזה מה שרוצה לעשות? והולך פינחס ומסלק אותו מן העולם במסירות נפש, כאשר הוא לוקח רומח בידו ונכנס אל תוככי שבט שמעון, מגיע אל האוהל והורג אותו.

ואמרו רבותינו במדרש (במדבר רבה פ"כ סכ"ה) שנים עשר ניסים עשה הקב"ה לפינחס באותה שעה. (ועיין סנהדרין פב; ותרגום יונתן במדבר כה, ח). וזה דבר פשוט וברור שפינחס שעמד במסירות נפש והרג את זמרי והציל את ישראל מחרון אף כמו שכתוב (במדבר כה, יא) 'ולא כליתי את בני ישראל', לא ידע ולא העלה על לבו שייעשו לו הניסים. לא עשרת הניסים,

וגם לא נס אחד. הוא לא ידע, אבל לבו בער בקרבו על כבוד שמים המחולל, הוא לא עמד ובכה ואמר מה יהיה, אלא קם והרג אותו. ומכיוון שכך, אמר לו הקב"ה: לך אני מחזיק טובה, ונתן לו את ברית כהונת עולם. והגם שפינחס לא היה כהן, במעשה הזה נתקן פניחס כמו שאומרת הגמרא בזבחים (דף קא:).

גם כאן היה רגע של טשטוש ואיבוד הדעת. כולם לא יודעים מה לעשות ועומדים בבהלה ובוכים, אבל פינחס מתחזק ונעמד בשלו, מתגבר על כל ההפרעות וכל מראית העין, ואז הוא זוכה להיות אהובו של מלך, וכמו שמביא רש"י.

מי שתקיף בעבודת ה' יתברך, הוא שיכול לעמוד בגבורה בשעת בלבול, והוא שיכול לזכות. ואיך מגיעים לזה? על ידי שאדם מתעצם בתורה ויראה. כאשר אדם יהיה ספוג בתורה ובמוסר, הוא יהיה חזק בדעתו ולא יסטה מדרך הישר גם אם יהיה מה שיהיה. גם אם הוא יהיה יחידי, שזה מצב לא קל לאדם כאשר הוא רואה את כולם עושים מה שעושים, אף על פי כן. אחד כזה ששקוע בתורה ויראה, יוכל לעמוד ברגעי המבחן האלו, ובזה הוא יהיה נבחר להיות אהובו של מלך, שהקב"ה מחזיק לו טובה.

חדור שלנו הוא זמן של טשטוש ובלבול

הזמן שלנו הוא זמן של בלבול, והחושך כיסה ארץ. כל כך הרבה בלבולים יש, כל כך הרבה טרדות הפרעות ותלאות. ואדם לפעמים מתחיל להתייאש, ואומר אני אעשה מה שכולם עושים, אחיה איך שכולם חיים, ויהיה מה שיהיה. חלילה. לא! אסור לך לאבד את הדעת ואסור לך לאבד את הדרך הנכונה שהתנו לנו אבותינו הקדושים והטהורים. עליך ללכת במסילה שסללו לנו הישרים ואל לך לחפש דרכים אחרות. עלינו להתאמץ ולהתגבר בעבודת ה' יתברך, ולסלק את כל הבלבולים והספיקות שבאים לאדם 'בשביל מה אתה עמל', ו'מה זה שווה', וכיוצא באלו המחשבות.

אנחנו עבדי ה' ועושים את המוטל עלינו. אם נצליח תמיד או לא, זה כבר לא מענייננו. גם פינחס אם היה שואל, בוודאי היו אומרים לו, מה אתה חושב לעצמך, שתוכל להרוג את זמרי? שתצליח אתה לבדך להכנס בתוך שבט שמעון ולהרוג את הנשיא שלהם? היו מקררים אותו. אבל פינחס לא עשה את כל החשבונות האלו ולא שאל אף אחד. הוא ידע שהתפקיד שלו למחות על כבוד שמים המחולל ולעקור את הנגע הזה מישראל, ועשה מה שעשה. והקב"ה כשרואה אדם שמתאמץ בשביל כבודו במסירות נפש, עשרה ניסים הוא עושה לו, ונותן לו את המתנה הנפלאה הזו, ברית כהונת עולם.

גם התפקיד שלנו בדור הזה של בלבול הדעת והטשטוש, הוא להתאמץ ולהתחזק בדעתנו להשאר דבוקים בה' יתברך, לעמוד איתן נגד כל הבלבולים ולא להתפעל משום דבר.

עלינו לעשות את כל מה שביכלתנו, וכשאנחנו נעשה את מה שאנחנו יכולים, אז בוודאי שהקב"ה יעזור גם לנו ויתן לנו את הסיעתא דשמיא להצליח בזה, וכמו שכתב המסילת ישרים, שאם אדם עושה את חשבונו של עולם, הוא עסוק בלימוד המוסר ומשתדל בעבודת ה' יתברך, אז ישכיל ואז יצליח. השי"ת יהיה בעזרנו תמיד אכי"ר.

חידושי תורה - פרשת במדבר

א. בענין בשלשה דברים ניתנה תורה במדבר באש ובמים

ניסן תשנ"ב.

במדבר (א' א'): "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר".

מדרש תנחומא (פרשת במדבר ס"ו): "וידבר ה' אל משה במדבר סיני, ולמה במדבר סיני, מכאן שנו רבותינו בשלשה דברים ניתנה התורה באש, במים, ובמדבר. באש שנאמר והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד. במים שנאמר ה' בצאתך משעיר בצעדך וגו' גם שמים נטפו גם עבים נטפו מים. במדבר שנאמר במדבר סיני לאמר. ולמה ניתנה בשלשה דברים אלו לומר לך מה דברים הללו חנם באי עולם, אף התורה חנם לכל באי עולם שנאמר הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו, ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב". וכן הוא במדרש במדבר רבה שם (פ"א ס"ז) עיין שם.

ומה שאמרו "מכאן שנו רבותינו" נראה לי ברור שלדברי רז"ל במכילתא (פרשת יתרו, בחדש השני, פרשה ה') נתכוונו, שכך שנו רז"ל במכילתא שם: "בשלשה דברים ניתנה תורה במדבר ובאש ובמים מה אלו חנם לכל באי העולם אף אלו חנם לכל באי העולם" עכ"ל ודוק היטב.

ובבר מפורסם שמאמר חז"ל זה "בשלשה דברים ניתנה התורה באש, במים, ובמדבר", כל רבותינו גדולי הדורות נ"ע האריכו לבאר ולהסביר, ואם באנו להביא דבריהם אין אנחנו מספיקין, ועיין בזה במפרשי המדרש שם, ובספר עבודת ישראל (פרשת במדבר), ובספר פרי צדיק (פרשת במדבר מאמר א'), ובספר שפת אמת (פרשת במדבר), ועוד שם (לחג השבועות), ובספר שם משמואל (פרשת במדבר) במקומות הרבה, ועוד ועוד.

ולתועלת המעיינים ולזיכוי הרבים הי"ו, ראיתי נכון להביא ולקבוע כאן דברות קדשן של "הגאון החוקר החסיד מוהר"ר יצחק עארמה ז"ל בעל עקידת יצחק" (לשון בעל הלשם בספר הכללים כלל י"ט), ושל רבינו הגדול מהר"ל מפראג ז"ל, בביאור המאמר הנפלא הנ"ל, אשר מתבארים בדברות קדשן יסודות קניני התורה והשגתה, ובשיפולי גלימייהו אכתוב גם אני עני בקיצור נמרץ את הנלע"ד בזה בס"ד.

וזו לשון ספר עקידת יצחק (שער ע"ב): "הנה אמרו שניתנה התורה באש, כי אש אוכלת היא להצית ולהבעיר חוזק התשוקה בלבות האנשים אל שלמותה, ולהוציאם מהעצלה והרפיון אשר בלבות זולתם, והוא מה שסמכוהו אל אומרו והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש התשוקה והכוסף התמידי אשר לא יפסק.

וניתנה התורה במים, לפי שנוסף על שהתורה היא מרוה הצמאון הגדול הנזכר, גם היא במי מצוותיה הרבים והערכים מכבה שלהבת הכח המתאוה אל תענוגי האדם וחמודותיו הגופיות, הפך מה שהיו בו כל אומות העולם.

והוא מה שנתבאר באומרו ה' בצאתך משעיר וגו', כי בצאתו משעיר ובצעדו מאדום, כי לא נתקררה דעתו בהם לתת להם תורה ומצות, כמו שאמרו חז"ל על אומרו ה' מסיני בא וזרח משעיר וגו', כי הם [הגויים] מקולקלים בתכונותיהם אשר לא יוכלו להרפא מצד רוע טבעם, כאשר יתבאר במקומו בעזרת הצור. הנה אז ראה זאת האומה שהיא מקבלת התקון והשלמות בעניני תאוותיהם, ולזה לכבות חום רתיחת התאוות הרעיש הארץ והטיף השמים גם עבים ממי התורה המתוקים והעריבים, ההולכים לאט ומקררים רשפי התאוות בלי ספק.

ואומרים שניתנה תורה במדבר, הוא ממש כאומרו לא כל המרבה בסחורה מחכים (אבות פ"ב), וכמו שאמרו חז"ל (במד"ר פכ"ב) ולא ממדבר הרים (תהלים ע"ה), כמו שיבא בבני גד ובני ראובן (בשער פ"ה) בעז"ה, והראיה נכונה מאד, וידבר ה' במדבר סיני, כי ודאי מצד התבודדותו המופלג זכה [משה רבינו ע"ה] למה שזכה, כמו שנאמר וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא עד הר האלהים.

והוסיפו לזרו ולומר מה דברים הללו כו', לומר שאלו השלשה ענינים שזכר, אינו נמנע וקשה על האדם השגתם אם ירצה להרגיל עצמו בלמוד התורה והישרותיה, כי כמו שהאש התאווני, ומי קרירות העצלה, גם הרצון אל העברת המדברות ורכיבת הימים להצלחות הזמניות נתנו לאדם בחנם, כלומר שהם לו בטבע ונתקיימו במעט הרגל, כן שלשה אלה אשר כנגדם שהתורה ניתנה בהם נתונים נתונים המה לו בחנם אם יתחיל להרגילם, וכמו שאמר במקום אחר וממדבר מתנה (במדבר כ"א), והוא ענין אמתי נפלא מאד וכו'.

גם כוונתם ז"ל באומרם מה הדברים הללו נתנו חנם בעולם וכו', למה שכתב הרב המורה (פי"ב ח"ג) שהדברים היותר הכרחיים לחיים היה מהחסד האלהי לתתם חנם בעולם, כמו האש והאור והמים וכיוצא, ויאמרו כי כמו שנתנת אלו הדברים חנם יורה על הכרחיותם לצורך החיים הגופניים, כן התורה נתנתה חנם יורה כי היא חיינו ואורך ימינו בשני מיני החיים בלי ספק.

וביארו כל הענין מאומרו הוי כל צמא לכו למים, וזה, כי באומרו הוי כל צמא, זכר סגולת האש שקדמה, והוא עוצם התשוקה על דרך שאמרו והוי שותה בצמא את דבריהם (אבות פ"א). ובאומרו לכו למים הרי המים עצמן אמורים, ובאומרו ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכולו וגו', ביאר הענין השלישי המכונה אל המדבר, והוא כי מבלי כסף ויתרונות שאר הקנינים יקנה האדם זה הקנין המעולה, בהפך מה שיהיה בענינים המדומים, שלא יקנה האדם כי אם במחיר גדול.

וזהו אומרו ולכו שברו וגו', כלומר ואם לא תאמינו מהרו לכם ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב ותראו שלא תמצאו, ואני אומר לכם ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכולו במאכל יותר יקר מכל מאכל אשר יאכל, והוא מה שביאר היטב באומרו למה תשקלו כסף בלא לחם ויגיעכם בלא לשבעה שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם. הנה זאת תראה כוונת חז"ל בזה ועמה תהיה ראייתם ראייה על כלם, עד כאן דברות קדשו של בעל עקידת יצחק ז"ל.

ורבינו מהר"ל מפראג ז"ל ב"דרוש על התורה" כה כתב בביאור מאמר זה: "לפעמים תמצא לאדם מניעה חיצונית מחוץ לגופו, או מחמת חסרון פרנסה שצריך להשתדל ולהשיג די מחסורו אשר יחסר לו, או מפני שיש לו תוספת עושר וברכה, עד שצריך לעסוק בו ביותר

ולהשתדל בקיומו. ולפעמים יש לו מניעה עצמית בגופו בסבת תקיפת יצרו המוטבע בתוך גופו ומונעו מתלמוד תורה.

בבן הורה לנו הוא יתברך בהגלותו במתן תורה באלו שלשת הדברים מדבר אש ומים, שאין לתורה שום מונע מצד שום אחד משלשה המונעים הנזכרים. כי אם יחשוב האדם רבוי עושרו למונע, יראה כי התורה ניתנה במים הוא המטר אשר היה עם נתינתה שהוא ברכה לעולם כדכתיב (דברים ל"ב) יערוף כמטר לקחי, ואמרו בספרי מה מטר חיים וברכה לעולם אף דברי תורה חיים וברכה לעולם, להורות שאם יעסוק בתורה התורה היא לו למטר מים ויתברכו נכסיו, באופן שגם אם לא יעסוק כל כך בעסקיו יתן לו השי"ת ברכה. והרי אמרו במסכת עבודה זרה (י"ט ב') על פסוק כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והיה כעץ שתול על פלגי מים וגו' וכל אשר יעשה יצליח אמר רבי יהושע בן לוי כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין. הרי לך אם עוסק בתורה ומתוך כך אינו נותן דעתו ומחשבתו על נכסיו כל כך אף אם לא יהיה מטר על פני האדמה גושמה ארצו מן הברכה, וכן הוא הדין בכל שאר דברים הצריכים לו עד אשר מלאכתו נעשית. לכן מצד העושר התורה היא הפקר ואיננו למונע ומעכב מלעסוק בה.

שנית הורה לנו, כי גם מצד יצר לב האדם רע אין התנצלות לומר כי בשבילו לא היה יכול לעסוק בתורה, שהרי התורה היא מושלת על היצר הרע שכאשר יעסוק בה אין היצר שולט בו כדאיתא בקידושין (ל' ב') בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע, הרי כי האש של תורה גובר על יצר הרע עד שאיננו יכול לשלוט בלומדיה. ולכן ניתנה באש להורות כי הוא אש השולט וגובר ביצר עד שאין זה טענה כלל.

וזהו ענין שתי הלחם שבאו עם כבשי עצרת של חמץ, מה שהרחיקה התורה בכל ההקרבנות את החמץ חוץ מבשתי הלחם כחג השבועות, ואף על גב שלא היו נקטרים ונקרבים לגבי מזבח, מכל מקום שם קרבן עליהם כשאר מנחות ולמה אם כן באו של חמץ דוקא.

אבל טעם הדבר הוא מפני כי החמץ הוא היצר הרע הוא השאור שבעסה המעכב, אשר ראוי לאדם להרחיקו באמת כל עוד שיש בית מיוחד בעולם אף בחשש רחוק מאוד שיבא על ידו לידי חטא. אמנם כאשר אין לחוש כלל אין להרחיקו, לכך ציוה השי"ת להקריב חמץ שהוא היצר בעצרת הוא יום מתן תורה ולא זולתו, כי התורה איננה מניחתו לשלוט באדם, כדאמרין בקידושין (ל' ב') תנו רבנן ושמתם סם תם נמשלה התורה כסם חיים משל לאדם שהכה את בנו מכה גדולה והניח לו רטיה על מכתו ואמר לו בני כל זמן שרטיה זו על מכתך אכול מה שהנאתך ושתה מה שהנאתך, ורחוץ בין בחמין בין בצונן, ואין אתה מתיירא ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נומי, כך הקב"ה אמר להם לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תטיב שאת, ואם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרים בידו, שנאמר לפתח חטאת רובץ, הרי כי גם אל בעל יצר הרע התורה הפקר.

ואם כחו של יצר הרע גדול כחה של תורה יותר גדול כאמור הלא כה דברי כאש שהתורה מבטלת כחו, ואם כן גם זה איננו טענה ואמתלא כלל.

השלישי הוא חסרון לחם, שיחשוב האדם כי בשבילו לא יעסוק בתורה מצד עניו וחסרונו, גם זה איננה טענה. כי בראות האדם את עניו ורוע מזלו לא במהרה ינתק וישתנה המערכת בעזבו התורה היותו עוסק בחיי שעה, לפיכך יותר טוב לו שיעסוק בתורה ותהיה אז פרנסתו על ידי השי"ת. שבשביל זה ניתנה התורה במדבר וכמו שאמרנו, כי עיקר התורה במקום אשר אין שם דברים גופניים ותאוות גופניות, כי אין הנהגת העוסק בתורה בטבע העולם על ידי המזל והמערכת. ואם כן מי שאין לו להתפרנס מצד עסק התורה והוא כמו מדבר יפרנסהו השי"ת ויזמין לו פרנסתו ככל אשר עשה במדבר.

וזהו שכתוב (דברים ח') ויאכלך את המן וגו' למען הודיעך כי לא על הלחם לכונו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם וגו'. רצה לומר שאל יחשוב האדם שאין פרנסתו מזומנת לו כי אם על דרך הטבע ומנהג העולם, רק שהעוסק בתורה יבטח בו יתברך שיזמין לו מזונותיו בכל יום, כאשר הזמין לישראל בלכתם אחריו במדבר בארץ לא זרועה, וקבלו שם התורה והיו אוכלי המן בטוחים בו יום יום.

ולפיכך גם התנצלות העוני איננו כלום, שלזה ניתנה התורה במדבר מקום אשר אין שם גפן תאנה ורמון ואין זרע, ועם כל זה לא חסר להם פרנסה, ככה גם כן אף מי שעל פי מזלו המערכי לא יהיה לו פרנסה בדרך טבעו ומנהגו של עולם, מכל מקום תהיה פרנסתו מהשי"ת שיזמינה אליו חוץ לטבע ולמעלה ממנה, ואדרבה כי זולת שיעסוק בתורה לא תהיה לו פרנסה אפילו בדרך הטבע, עד כאן דברות רבינו מהר"ל ז"ל. ועוד עיין למהר"ל ז"ל שם בדרוש על התורה, ובספרו תפארת ישראל (פכ"ו) שביאר באופנים נוספים מאמר רז"ל זה.

ואחר שביאור המאמר הנ"ל נפתח בגדולי גדולים הנה נסתיים בקטני קטנים, ובעניותי עם שאיני כדאי בס"ד אענה גם אני חלקי בביאור מאמר זה "בשלשה דברים ניתנה התורה באש, במים, ובמדבר", ובהקדם דברות קדשו של רבינו הגדול רבי חיים ׳ן עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש שמות (י"ט ב'): "כוונת הכתוב הוא להקדים שלשה ענינים הם עקרי ההכנה לקבלת התורה, שבאמצעותם נתרצה ה' להנחילם נחלת שדי היא תורתנו הנעימה.

הראשון הוא התגברות והתעצמות בעסק התורה, כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה, ולזה תמצא כי כל מקום שיזכרנה ה' לתורה ידקדקו לומר לשון חוזק ואומץ, עד גדר שימית עצמו עליה, דכתיב זאת התורה אדם כי ימות וגו', ודרשו ז"ל [אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה] וכו', כמו כן רבותינו ז"ל ידקדקו בהזכרתם לומר עסק התורה, השתדלות התורה, ורבים כמוהו, וכו', כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדול.

ובנגד זה אמר הכתוב ויסעו מרפידים, לא בא להודיע מקום שממנו נסעו, שאם כן היה לו להקדימו קודם תחנותם, אלא נתכוין לומר שנסעו מבחינת רפיון ידים, כמו שמצינו שדרשו כן רבותינו ז"ל בפסוק וילחם עם ישראל ברפידים ברפיון ידים עד כאן, והן עתה נסעו מבחינה זו והכינו עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה', והוא אומרם ויבאו מדבר סיני.

וענין השני הוא השפלות והענוה, כי אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר (עירובין נ"ד א'), וכנגד זה אמר ויחנו במדבר, פירוש לשון שפלות וענוה כמדבר שהכל דורכים עליו.

וענין השלישי הוא בחינת ייעוד חכמים בהתחברות בלב שלם ותמים לא שיהיו בד בבד, שעליהם אמר הכתוב חרב אל הבדדים, אלא יתועדו יחד ויחדדו זה לזה, ויסבירו פנים זה לזה, וכנגד זה אמר "ויחן" שם ישראל לשון יחיד, שנעשו כולן יחד כאיש אחד, והן עתה הם ראויים לקבלת התורה", עד כאן דברי ספר אור החיים הקדוש.

הרי שרבינו חיים נ' עטר ז"ל לימדנו דעת והראנו נפלאות התורה ששלשה שרשים עיקריים ישנם להשגת התורה ואלו הן ההתעצמות בעסק התורה, הענוה, והתחברות והאחדות וכנ"ל.

וזהו אומרם "בשלשה דברים ניתנה התורה באש, במים, ובמדבר", אש היינו ההתעצמות בעסק התורה שצריכה להיות בכל הכחות והיינו אש, ועיין שבת (ס"ג א'), ועיין תענית (ד' א') ובספר שערי זהר שם (דנ"ה ע"ג) עיין שם.

והקנין השני השגת התורה היא מידת הענוה והיינו מדבר, וכמאמרם אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר וכנוכר בדברי אור החיים ז"ל.

והשורש השלישי להשגת התורה וקנינה, הוא ההתחברות והתאחדות, היינו מים, שהם עצם אחד פשוט בלא הרכבה ועיין למהר"ל בנתיבות עולם נתיב אהבת רע (פרק ב') ודוק.

א' נמי באופן אחר קצת יש לומר מים רומז לענוה, שנמשלו דברי תורה למים מה מים עוזבים מקום גבוה ובאים למקום נמוך כך דברי תורה אינם מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה כמאמרם בתענית (ד' א'), ומדבר היינו אחדות וככתוב ויחננו במדבר ויחן שם ישראל (שמות י"ט ב') ודוק.

ודע עוד שדקדקתי במאמר רז"ל דלעיל "בשלשה דברים ניתנה התורה באש, במים, ובמדבר", והוא על פי הנודע, כי היסודות מהם נבראו העולם הם ארבעה, אש רוח מים עפר, וסימנך ארמ"ע, ועיין במדרש מדבר רבה (פי"ד ס"ב דס"ב ע"ד): "ארבעה טבעים שברא מהם הקב"ה את העולם, ואלו הן ארץ וכו', המים למעלה מן הארץ, האויר שממנו נוצר הרוח למעלה מן המים, והאש למעלה מן האויר" וכו', ובאריכות בכל המצויין בספר שערי זהר למדרש שם (דקנ"ו ע"א), ועיין ספר יצירה (פרק ג'), ובהגהת הגאון רבי יצחק מוואלז'ין ז"ל שבראש ספר נפש החיים (שער א') ובחיבורי זכרון משה (סימן ד') ואכמ"ל.

ורבותינו ז"ל במאמרם זה זכרו רק שלשה אש מים ומדבר (עפר), ולכאורה חסר היסוד הרביעי הוא הרוח, ונראה לומר שהיסוד הרביעי רוח הוא האדם העמל בתורה, שבחינתו רוח, וככתוב ויהי האדם לנפש חיה (בראשית ב' ז'), ותרגם אונקלוס לרוח ממללא, ועיין שם בדברי הרמב"ן ז"ל ורבינו בחיי ז"ל, ובחיבורי זכרון משה שם, דוק ועיין.

עוד אכתוב כאן דפרשיות התורה הנקראות סמוך לחג השבועות זמן מתן תורה, הם בהר, בחקתי, במדבר, ויש לרמוז "בהר סיני" היינו "אחדות" וככתוב ויחן שם ישראל נגד ההר, "בחוקתי" אש ההתעצמות בתורה, "במדבר" מדבר ענוה ודוק.

עירובין (ג"ד א'): "אמר רבי אלעזר מאי דכתיב לוחות אבן, אם אדם משים עצמו את לחייו כאבן זו שאינה נמחית, תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו.

ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב וענקים לגרורותיך, אם משים אדם עצמו כענק זה שרף על הצואר, ונראה ואינו נראה, תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו.

ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב לחיו כערוגת הבושם, אם משים אדם עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה, וכבושם זה שהכל מתבשמין בה, תלמודו מתקיים [בידו], ואם לאו אין תלמודו מתקיים [בידו].

אמר רב מתנה מאי דכתיב וממדבר מתנה, אם משים אדם עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו וכו'.

מאי דכתיב וממדבר מתנה, וממתנה נחליאל, ומנחליאל במות, ומבמות הגיא. אמר ליה [רב יוסף] אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תורה ניתנה לו במתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל, שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו אל עולה לגדולה, שנאמר ומנחליאל במות, ואם מגיס לבו הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הגיא, ואם חוזר בו הקב"ב מגביהו שנאמר כל גיא ינשא.

אמר רב הונא מאי דכתיב חיתך ישבו בה תכין בטובתך לעני אלהים, אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת, ואיכא דאמרי שמסרחת ואוכלת, תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו". עד כאן דברי התלמוד, ועיין שם בסוגיא שהאריכו דז"ל בעצות ובאופנים לקנין התורה והשגתה.

ומפורסם מה שקבלנו מגדולי רבותינו חכמי לבב זיע"א שכל דברות רבותינו בתלמוד הקדוש "תלמוד בבלי", הוא השדה אשר ברכו ה' (כהגדרת בעל חרדים פרק ע"ג), מלבד שעמוקים דבריו עד אין חקר ושיעור (עיין לשון הרמב"ם בהקדמתו לחיבורו הגדול), עוד בה, שגם סדר הדברים מכוון עד למאוד מאוד, וכל דבר ודבר שרז"ל קבעו מקומו במסכת מסוימת, או בפרק מסוים, יש בו חכמה בינה דעת והשכל, ועומק וכוונה רבה וגדולה, כנודע.

והנני להביא מה שמצאתי בזה לגאון שר התורה אדמו"ר רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל בספרו קומץ המנחה ח"ב (אות ע"ט ד"ה פרשת וישלח) שכה כתב: "בספר הזהר ח"א (דקע"א ע"א) דורש ירך על תמכי אורייתא כירך שמעמדת הגוף (והגוף הוא יעקב שהוא התורה כנ"ל) וכו', כי עמי הארץ הם תמכי אורייתא וכמו שאמרו בכתובות (ק"א ב') מצאתי להם רפואה מן התורה כו' ובשאר דוכתי, ובה תבין מה שאמרו בחולין פרק גיד הנשה (צ"א א') ליבעי רחמי אתכליא על עליא דאלמלא עליא לא אתקיימין אתכליא כו', וכלשון הזהר וכד לא ישתכח מאן דסמיך ליה כדין לא יהיה הקול קול יעקב כו', שייכות המאמר לענין הפרק, כאשר קבלתי שיש שייכות לכל מאמר אל הענין המדובר והנרצה בפרק ומסכתא שבא בו, ולא דבר ריק הוא ואם ריק מכם" כו', ודפח"ח.

ואבן זה יסוד גדול במשנת הגאון רבי צדוק זצ"ל לקבוע "שייכות המאמר לענין הפרק והמסכת", כמו אגדות החרבן שנקבעו במסכת גיטין ודוקא ובמסויים בפרק הניזקין, וכן עניני מתן תורה שנקבעו במסכת שבת ודוקא ובמסויים בפרק רבי עקיבא, וכמבואר בדבריו ז"ל בהרבה

מקומות, עיין לו בארוכה בספרו פרי צדיק בראשית (ד"ו רע"ג), ושם ספר דברים (דק"ו סע"ג, ודק"ט סע"א), ועוד בכמה מקומות ואכמ"ל.

ובספר רמתיים צופים על מדרש תנא דבי אליהו רבה (פל"א אות צ"ז) כתוב: "שמעתי ממו"ר הר"ב מפרישסחא ז"ל שסידור התלמוד הוא כמו סידור הכוכבים ברקיע כן הוא מסודר כל מימרא וכל תיבה בתלמוד, וכמו שכתוב מסדר את הכוכבים, וכן הסדרים כמרומוז על הפסוק והיה אמונת עתך (שבת ל' א') עיין שם. ועיין מה שכתבתי בס"ד דבר נפלא בחיבורי הדר יעקב ח"א (סימן ל') וצרף לכאן.

והנה לפי היסוד האמור "שיש שייכות המאמר לענין הפרק והמסכת", זה כמה עמדתי ועדיין לא עלה בידי להסביר היטב מדוע ולמה ומאי טעמא רבותינו ז"ל מסדרי התלמוד קבעו עניני קנייני התורה ושנתקיים בידו, דוקא שם במסכת עירובין (נ"ד א' וב'), ודוקא בפרק הדר עם הנכרי, והיודע בזה יעמידני בקרן אורה ויאלפני דעת, ושכרו הטוב מהאל ב"ה המלמד תורה לעמו ישראל אמן.

ודע כי יש לרמוז אותם דברים הפועלים שתלמודו יתקיים בידו האמורים לעיל, בשמות פרשיות התורה הנקראות בסמוך לחג השבועות: בהר בחוקתי במדבר נשא, בהר סיני [אבן], בחקותי עמלות התורה, במדבר ענוה [מדבר], ואז נשא ודוק.

ב. בענין שלא פדו בהמות הלויים את בכורי בהמה טהורה של ישראל

במדבר (ג' מ"א): "וידבר ה' אל משה לאמר, קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל, ואת בהמת הלויים תחת בהמתם, והיו לי הלויים".

ופירש רש"י ז"ל: "קח את הלויים לא פדו בהמות הלויים את בכורי בהמה טהורה של ישראל, אלא את פטרי חמורים של ישראל, תדע שהרי מנה העודפים באדם ולא מנה העודפים בבהמה". ומקור הדברים בסוגיא דבכורות (ד' ב'), ועיין למהר"ל מפראג ז"ל בגור אריה שם שהאריך מאוד.

ורבינו אברהם ן' עזרא ז"ל כתב: "ואת בהמת הלויים שלא יפסידו הלויים, ובכור כל בהמה גם הוא לה".

וזו לשון רבינו אור החיים הקדוש שם: "ואת בהמת הלויים וגו', פירוש הבהמות שהם חייבים בפדיון, שהם פטרי חמורים שאמר הכתוב ופטור חמור תפדה בשה, ודוקא פטר חמור, אבל בכורות הטהורות לא, כי התמימין אינם בני פדיון, ובעלי מומין משנעשו בני מומין רגע אחד ברשות הבכור, זכה בו, והרי הוא אצלו כחולין, ומה מקום לפדיון".

ומבואר מדברי רש"י והראב"ע ואור החיים ז"ל שבהמות הלויים לא פדו רק פטרי חמורים דישראל ולא בהמות טהורות דישראל, והוא על פי הסוגיא דבכורות וכו"ל.

וראיתי לגאון רבינו יצחק אברבנאל ז"ל בביאורו לתורה שם (ד"ג רע"א) שכה כתב: "ואמר ואת בהמת הלויים תחת כל בכור בהמת ישראל, להגיד שעם היות שאין הבכור שומר תמורה, היה גזרת מלך בעת ההיא שיעשה תמורה וחליפים מבהמות הלויים, רוצה לומר צאן ובקר תחת בכור כל בהמה טהורה בבני ישראל, והראב"ע פירש שבכהמה טמאה אמר, וחזן מכבודו אין הדבר כן" עכ"ל.

ובעניותי נעלם ממני מה מצא שלא כהוגן בדברות הראב"ע ז"ל, ודבריו ישרים שאמר כהלכה, וכן פירש רש"י ז"ל, והוא תלמוד ערוך וכנ"ל, ומה לו ז"ל עם הראב"ע ז"ל אטו דידיה הוא, אתמהא, ודברי הרב אברבנאל ז"ל צ"ב וכנ"ל. [ומצאתי לגה"צ רבי מרדכי הריס זצ"ל בספרו יד מרדכי (סימן י"ב דף כ"א) שהרגיש בזה].

הרי שדברות רבינו אברהם נ' עזרא ז"ל הם דברות רז"ל בתלמוד, ודבריו נכונים כנים וזכה לאמת. והנה מענין הדבר וגם מפליא, שראיתי כמה וכמה פעמים שרבותינו גדולי הדורות נ"ע טענו והתמרמו על ונגד דברות רבינו אברהם נ' עזרא ז"ל, אבל לפי האמת דבריו ז"ל הם ממש דברות חכמינו ז"ל בתלמודים ובמדרשים, והראב"ע ז"ל נקי וצדיק בדינו, כמו כאן וכן בענין שמונה פסוקים אחרונים שבתורה מי כתבן כמו שהבאתי בחיבורי הדר יעקב ח"ב (סוף סימן נ') ושם (סימן י"ג) הבאתי דוגמא נוספת, עיין שם וצרף לכאן.